

OVER MONUMENTEN,
ARCHITECTUUR EN
STEDENBOUW
IN ROERMOND
EN OMSTREKEN

RUIMTELIJK

EEN UITGAVE VAN DE STICHTING RUIMTE TE ROERMOND - Jaargang 6 nr 2 - Juni 2001

IJzeren Rijn

Stichting Ruimtelijke
Kwaliteit Limburg

Cursus bouwkunde
en bouwkunst deel 6

Keurmerk voor
modern woonhuis

Buitenop:
de bult komt
terug

De Steenen Trappen

Amersfoort: geveltoerisme van de eerste orde

Column

Peter de Cock werd in 1751 gevangen gehouden in de kelders van het Roermondse stadhuis. De stank aldaar verdreef zelfs zijn pleitbezorgers. Peter de Cock is door de eeuwen heen een schelm gebleven die zijn stad op een Tijl Uilenspiegelachtige wijze bekijkt.

De Taliban en Remunj

Uiterst gemakkelijk, het opgeheven vingertje van het Nederlandse volk, de politieke elite voorop, over het in puin hakken/opblazen van boeddhabeelden in Afghanistan. Ineens waren wij allemaal lid van de Unesco en waakten wij over het werelderfgoed.

Nu is lachen gezond, maar in deze eenakter van de absolute hypocrisie is het levensbedreigend. Want wie de feiten ècht onder ogen wil zien schiet onbedaarlijk in de lach en dat leidt binnen het half uur tot scheurbuik. De bemanningen van de VOC-schepen en hun nog minder te benijden passagiers hadden daar, eeuwen geleden, na weken c.q. maanden ook last van. Tja, laten we zeggen: het leven is sneller geworden.

Kijk, je hoeft natuurlijk niet kerkelijk te wezen om van een goed glas Côtes de Beaune te genieten. Een alcoholvrij leven behoedt kennelijk geen volk voor een vorm van absolute waanzin. Nu wil ik niet beweren dat elke Afghaan volslagen 'mesjogge' is, om een Joodse term te gebruiken, maar de mannen met baarden die momenteel daar de dienst uitmaken, daar heb ik het toch niet zo op. In ons land èn in Roermond wordt nog steeds elke dag een deel van ons waardevol erfgoed naar zijn mallemoer geholpen. Niet in de naam van Allah, maar als uitvloeisel van de dans om het Gouden Kalf. Geld stinkt niet, zo luidt een oud spreekwoord, maar het kan toch in onze nuchtere maatschappij een vorm van 'klauwzeer' veroorzaken. Of dat tot een vervoersverbod leidt weet ik eigenlijk niet. Lijkt me verstandig als we er een Halt-project van maken. Nee, er zijn geen monumenten in Roermond die nog in aanmerking komen voor de kwalificatie: werelderfgoed. Die hadden wij ongetwijfeld gehad als de politieke Talibans, al dan niet 'democratisch' gekozen, in de loop der eeuwen hun verstand hadden gebruikt.

Neem nou de redder des vaderlands Willem van Oranje. Zijn troepen hebben niet alleen de stad in puin geschoten en geplunderd, maar en passant ook een stelletje karthuizers over de kling gejaagd. Voor katholieken gold bij de brave borst niet bepaald het 'eigen volk eerst', ondanks zijn opleiding bij Karel de Vijfde, en zijn instelling was in dat opzicht niet direct te vergelijken met de ideeën van een andere brave borst, die waarschijnlijk de koninklijke familie de komende maanden van nieuw bloed moet voorzien. Kortzichtigheid is de horizon van bestuurders, en verziendheid, in de meest gunstige betekenis van het woord, die van staatslieden. Wat we momenteel aan staatslieden hebben is alleen de gelijknamige buurt in Den Haag.

Schrijf eens wat over die belachelijke namen die allemaal bedacht worden voor appartementencomplexen, staete zus, staete zo, krijg ik van de redactie te horen. Hallo, als je mij gisteren gehuurd had, was ik vandaag je maagd! (Citaat van mijn overgrootmoeder; de meest onbekende dolle griet van de lage landen.) Niet dus! Nee, heren! Hè, verrek, effe een goede fles opentrekken. Kijken of er nog ergens een Heidsick te vinden valt, ik zit 250 jaar in de bak!

Maar als we het over taalgebruik hebben: wie zich alleen maar druk maakt om de 'hardware': sjein, gevels, trepkes en zo noe en danne eine baum, maar de 'software' – de eige taal – vergit door te gaeve, is op een ander niveau ook een belager van de stad. Daar raak ik nu van in alle staete.

't Geit uch good dao baove! De gang van zaken rond de ontdekking van de resten van de Ezelspoort spreekt boekdelen. Wij hebben altijd ezels in deze stad gehad. Die hinniken wel op hun manier, maar ze kunnen nooit een paardenconcours winnen.

Peter de Cock

Inhoud

Omslagfoto: een blik vanuit café de Gouden Appel op de Markt.
Foto: Dennis Janssen.

Column, Inhoud pag. 2

Van de penningmeester pag. 2

Redactioneel, 'Als het maar een landelijke uitstraling heeft' pag. 3

Stichting Ruimtelijk

Kwaliteit Limburg pag. 4

Toekomst De Steenen Trappen pag. 7

Bouwkunde en -kunst deel 6 pag. 8

De IJzeren Rijn deel 3 pag. 11

Amersfoort: geveltoerisme van de eerste orde pag. 12

Buitenop: de bult komt terug pag. 14

't Sjeit sjeiker pag. 15

Losse tegels pag. 16

Van de penningmeester

Ook dit jaar hebben vele abonnees de contributiebetaling aangegrepen om een extra donatie te doen, waarvoor hartelijk dank. Met die extra bijdragen financieren we o.a. de vele beschermingsacties en (inspraak)procedures voor monumentaal Roermonds erfgoed.

Stichting Ruimte ontkomt uiteraard niet aan de invoering van de euro per januari 2002. Dat betekent dat we ons abonnementsstarief in euro gaan weer geven. Omgerekend zou dat neerkomen op een bedrag van een kleine 7 euro. Omdat veel van onze abonnees automatisch al wat extra overmaken èn omdat we de afgelopen 7 jaar geen tariefsverhoging hebben gekend, vinden we het verantwoord om voor de komende jaren een rond eurobedrag te hanteren van 10 euro. Met ingang van 2002 wordt het abonnementsbedrag voor Ruimtelijk dan ook 10 euro. Mocht het nieuwe tarief voor u een te hoge drempel opwerpen, dan kunt u contact met ons opnemen; we zullen daar dan een mouw aan passen. De mogelijkheid om iemand te verblijden met een cadeau-abonnement heeft altijd bestaan; daar verandert niets aan. Wie tot op heden het abonnementsgeld voor 2001 nog niet heeft voldaan, vragen wij de acceptgirokaart alsnog in te vullen en te verzenden.

'De belangstelling voor ruimtelijke kwaliteit begint in Roermond aardig te leven', aldus de directeur van de Stichting Ruimtelijke Kwaliteit Limburg in een interview met Ruimtelijk (zie pag. 4). "Zo hebben we met de Dag van de Architectuur een wedstrijd gehad waarbij het publiek de mooiste reclame bekroonde." En haar bestuursvoorzitter voegde daaraan toe dat hij graag zou zien dat de Stichting Ruimte ook eens zoiets positiefs zou doen om die belangstelling te stimuleren. Waarop we hem eraan herinnerden dat we sinds enkele jaren het *Ruimte*-keurmerk uitreiken voor initiatieven ter verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. Op 1 juni werden het schildje en oorkonde behorend bij het keurmerk uitgereikt aan de bouwers van een woonhuis/kantoor in Leeuwen, Jurgen van Weereld en Karin Giesbers.

Ieder jaar proberen we met het zomer-nummer van Ruimtelijk in te spelen op en aan te sluiten bij 1 juli - *Dag van de Architectuur*. Dit jaar kostte dat weinig moeite; de actualiteiten op het gebied van hedendaagse architectuur dienden zich vanzelf aan. De toren van Natalini, de talrijke nieuwe appartementencomplexen (bijvoorbeeld dat achter Huis De Steenen Trappen), het project MIM op de Markt, het al genoemde woonhuis/kantoor in Leeuwen... De ruimte in het dichtbevolkte, welvarende Nederland is schaars geworden, en dat is ook in Roermond te merken. Het ene gebouw is nog niet verrezen of de volgende bouwput wordt al gegraven. Wie wil bouwen moet vaak eerst slopen om ruimte te vinden, en de nieuwbouw telt doorgaans meer verdiepingen dan het gesloopte. Bouwen is keuzes maken, en iedereen is, als gebruiker van de steeds knappere ruimte, belanghebbende bij die keuzes - zo vinden wij althans. ®

De redactie

Ruimte-keurmerk voor modern woonhuis

'Als het maar een landelijke uitstraling heeft'

> Joep Janssens

In het kerkdorp Leeuwen vormt het een bekend gespreksthema bij de bakker en de slager, maar voor 'die van de stad' is het wellicht niet bekend: het dorpje heeft sinds kort een spraakmakend huis, waarin binnenkort Jurgen van Weereld en zijn vriendin Karin Giesbers gaan wonen en werken.

Kennelijk wilde de gemeente Roermond niemand voor het hoofd stoten en gaf zij de kopers van enkele bouwpercelen aan de Schilbergsweg het advies om een woning te ontwerpen met 'een landelijke uitstraling', waarschijnlijk met de bedoeling een traditionele opvulling in deze uitvalsweg te plannen.

Van Weereld en Giesbers lieten zich echter niet van de wijs brengen en gaven een bevriende architect de opdracht hun droomhuis te tekenen. Het resultaat is inderdaad spraakmakend, en voor de Stichting Ruimte reden om het ontwerp te bekronen met het Ruimte-keurmerk, belichaamd door een schildje met bijbehorende oorkonde.

Ervan uitgaande dat er nogal wat weerstand vanaf 'de Markt' (de gemeente, red.) zou komen waren de bouwers aangenaam verrast toen 'welstand' het ontwerp direct goedkeurde (zo zie je maar weer!) Zeker gezien de naastgelegen panden (nieuwbouw in traditionele architectuur) hadden ze zowel bij de hoofdvorm (het afwijkende geknikte dak) als bij de materiaalkeuze (grove betonsteen, blank hout, kunststof dakbedekking) erop gerekend enkele compromissen te moeten sluiten.

Het huis, waarin de opdrachtgever zijn beroep als industrieel ontwerper uitoefent, kent een woongedeelte (links) en een werkgedeelte (rechts en de kelderlaag), gescheiden door een transparante gang die van voor tot achter loopt. Het linker gedeelte is gemetseld in een strakke steen, het rechter gedeelte in een grove betonnen breuksteen. De delen zijn elk voorzien van een zelfdragende houten kapconstructie, die bestaat uit geprefabriceerde houten spanten die ogenschijnlijk uit de muren ontspringen. De afwijkende materiaalkeuze heeft door de subtiële kleurstelling en detaillering echter niet geleid tot een 'knallend' geheel. Integendeel, het huis heeft een erg natuurlijke uitstraling en contrasteert eigenlijk nauwelijks met de omgeving. Het ontwerp houdt niet op bij het huis, maar loopt door in de achtertuin, zodat het gebouw geleidelijk overgaat in natuur. Binnen wordt het huis gekenmerkt door veel licht en rechte, strakke vormen, met veel blank hout en hardsteen. ®

Bekroond met het Ruimte-keurmerk ter gelegenheid van 1 juli - *Dag van de Architectuur 2001*: de woning van Jurgen van Weereld en Karin Giesbers, Schilbergsweg 13, Roermond-Leeuwen. Het ontwerp is van architect Sven Dijkhoff uit Nijmegen.
Foto's: Dennis Janssen

De Stichting Ruimtelijke Kwaliteit Limburg adviseerde in Venlo en Weert (pagina 5) bij de ontwikkeling van het gemeentelijk reclamebeleid. Foto's beschikbaar gesteld door SRKL.

Van schoonheid via welstand naar ruimtelijke kwaliteit

De Stichting Ruimtelijke Kwaliteit Limburg

> Gerard van de Garde

Met enige regelmaat belt Joke Jongeling onze voorzitter Dennis Janssen. Heeft er weer iemand naar het Monumentenhuis gebeld in de veronderstelling dat de Stichting Ruimte onder de zondagse naam 'Stichting Ruimtelijke Kwaliteit Limburg' in het Monumentenhuis gevestigd is. Zo zit het dus niet: de stichting waarvan Jongeling directeur is heeft geen banden met de Stichting Ruimte. Aanleiding voor Gerard van de Garde om eens in het Monumentenhuis langs te gaan voor een verhelderend gesprek met haar en met haar bestuursvoorzitter, de vroegere Roermondse politicus André Bloemers.

Bloemers: Het is denk ik goed dat we eerst even naar de voor-geschiedenis teruggaan. Sinds de jaren dertig bestond er in Limburg een provinciale organisatie op het gebied van wel-stand. Een koepel over alle gemeentelijke welstandscommissies en districtswelstandscommissies heen.

Jongeling: In Limburg heb je gemeentelijke welstandscommis-sies in de grotere gemeenten en districtswelstandscommissies voor de kleinere gemeenten, die daarin met elkaar samenwer-ken.

Bloemers: Die koepel had heel weinig invloed. Per 1 januari 1995 trok Provinciale Staten de subsidie in en werd de zaak opge-heven. Ik zat toen in het bestuur van de VLG: de Vereniging van Limburgse Gemeenten (de Limburgse afdeling van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten VNG). Ik had daar de portefeuille Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Bij het VLG-bestuur kwamen er toen signalen binnen dat men-sen het een slechte zaak vonden dat er geen overkoepelende welstandsorganisatie meer was. Er was toch behoefte aan een bindende functie.

Jongeling: Die oude stichting was los zand. Men hield ieder jaar een jaarvergadering, hield een ledenlijst bij en gaf soms een tweede advies als er ergens onenigheid was.

Bloemers: De invloed op de aangesloten welstandscommissies was echt marginaal. De VLG heeft toen het initiatief geno-men om de sterke bewegingen die tegenwoordig spelen op het gebied van welstand te ondersteunen en te faciliteren. Er werd een werkgroep gevormd, die een jaar of vier heeft ge-functioneerd. En die heeft het aanvankelijk even moeilijk gehad om draagvlak te vinden in de gemeenten. Er bestond - meer dan in andere provincies - een grote weerstand. De welstandscommissies werden gezien als een hinderpaal, als betutteling, ...

Jongeling: ... als iets dat kostenverhogend werkte, elitair, ...

Bloemers: ... vertragend, clubjes die in achterkamertjes voor anderen de dienst uitmaakten. Het moest dus breder komen te liggen: niet de 'enge' welstand, die vroeger voortgekomen was uit de schoonheidscommissies, maar ruimtelijke kwali-teitszorg; dat is iets anders. De nieuwe stichting moest finan-cieel zijn eigen broek op kunnen houden, breed gesteund worden door de gemeenten en echt een impuls gaan geven aan de ontwikkeling van ruimtelijk beleid, een kwaliteits-impuls. Die opzet was een schot in de roos als je kijkt naar wat er in Nederland speelde. Hij sloot perfect aan bij wat Den Haag en Brussel wilden. En uiteindelijk is het gelukt. Alle gemeenten en districten zijn betalend lid geworden van de stichting.

We werken overigens niet alleen voor de gemeenten. De gemeenten zijn onze eerste klant, en daarna komen andere overheden en in toenemende mate het bedrijfsleven.

Van de Garde: Dus de gemeentebesturen zijn nu 'om', maar hoe staat het nu met de welstandscommissies zelf?

Bloemers: Er is in het algemeen een positievere instelling geko-

men ten opzichte van welstand, of beter ruimtelijke kwaliteit. Het welstandsbeleid was wat elitair, maar is nu maatschappelijk geworden, gedemocratiseerd kun je zeggen.

Jongeling: Brede lagen van de bevolking zijn zich bewust van de kwaliteit van de ruimte. Zie al die TV-programma's over woninginrichting en verbouwingen. De consument wil leuke, sfeervolle binnensteden. Vindt dat het ook best modern mag zijn. Maar een heel belangrijk punt is dat de gemeenten nu echt ruimtelijk beleid gaan bepalen. En de welstandscommissies toetsen dat. Ze adviseren niet langer naar eigen inzicht. Staatssecretaris Remkes van VROM heeft de woningwet gewijzigd. Hij wil naar meer transparantie toe, het moet voor de burger doorzichtiger worden waarom er op welstandsgebied bepaalde beslissingen genomen worden. De gemeenten moeten een beleid hebben, anders mogen ze geen welstandscommissies hebben. Er is een cultuuromslag gaande. Ook in de commissies zelf komt meer transparantie. Ze moeten - verplicht - een jaarverslag publiceren. De zittingsperiode is nu maximaal vier jaar; toestanden zoals vroeger, waar iemand 25 jaar in een welstandscommissie zat met alle gevolgen van dien, daar wordt nu paal en perk aan gesteld. Prima dus.

Van de Garde: Maar is het niet nog een lange weg voor die cultuuromslag ook de commissies bereikt? Ik heb één keer een vergadering van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteitszorg hier in Roermond bijgewoond, en ik moet zeggen: mijn broek zakte af. De agenda werd niet aangehouden, men had zijn stukken niet van tevoren bestudeerd, men kende de Roermondse situatie slecht, een groot deel van de vergadering ging op aan discussies over wat nu de noordkant en de zuidkant van het Munsterplein was, en over waar de Roermondsestraat eigenlijk lag. Er werd soms geargumenteed op het niveau van: "Ik vind dat zus wel kan, maar dat zo niet kan", zonder onderbouwing; alleen "Ik vind..."

Bloemers: Ik kan uw verhaal niet controleren, maar de Roermondse commissie is toch echt heel deskundig. Echter, de gemeenten moeten de welstandscommissies beter faciliteren, dat is één. Als een commissie niet goed functioneert, is de gele of de rode kaart niet voor de commissie, maar voor de gemeente.

Jongeling: De commissies hebben vaak zó'n stapel plannen te behandelen. De ambtelijk secretaris heeft een cruciale rol. Die moet bijvoorbeeld zorgen dat plannen die niet compleet zijn ook niet op de agenda komen. Maar die moet daar ook de tijd voor krijgen. Soms heeft een ambtelijk secretaris voor dat werk bijvoorbeeld tien uur in de week, dat is voor zo iemand volstrekt onvoldoende.

Van de Garde: Maar is het ook niet erg belangrijk wat voor mensen in de commissie zitten? In Venlo zitten er, meen ik, behalve architecten ook twee kunsthistorici in, een bouw-historicus en bij bepaalde agendapunten wordt een archeoloog toegevoegd. Dan heb je een brede deskundigheid.

Jongeling: Juist Roermond zit wat dat betreft in een zeer luxe positie. Er zit een kunsthistorica in, een restauratie-architect, twee stedenbouwkundigen, een landschapsdeskundige, een kunstenaar, twee of drie architect-vormgevers, ... in totaal tien man. In de districtscommissies is dat wel anders. Daar heb je misschien drie architecten en dan mag je blij zijn als de stedenbouw vertegenwoordigd is. Het is wenselijk dat de

samenstelling overal iets breder is dan alleen architecten.

Daaraan willen wij flink gaan bijdragen, in heel Limburg.

Van de Garde: Ook omdat de vroegere monumentencommissies en welstandscommissies samengevoegd zijn, neem ik aan.

Jongeling: Ja, dat is ook nog niet overal. En dat kan tegenstrijdige adviezen aan gemeentebesturen opleveren.

Van de Garde: Aan de ene kant brengt staatssecretaris Remkes van VROM de ruimtelijke kwaliteitszorg beter in stelling, maar er is ook een andere kant. Het woord 'architectuurpolitie' is gevallen. Sinds kort zijn garages, tuinhuisjes, dakkapellen aan de ruimtelijke kwaliteitszorg onttrokken. Hoe kijkt u daar tegen aan?

Bloemers: Diepe zucht. Diepe zucht. Maar weet u ook dat de staatssecretaris in zijn eerste plannen ook de voorkant van gebouwen onder de welstand vandaan wilde halen? We hebben daartegen gelobbyd, en uiteindelijk is alleen de achterkant vrijgegeven. Dat is trouwens ook anders dan vroeger: we hebben nu ook toegang tot een landelijk platform, de Federatie Welstand, en kunnen via dat platform in Den Haag lobbyen. De Federatie Welstand heeft een samenwerking met de rijksbouwmeester en met de VNG. We doen weer mee; Limburg was vroeger op het gebied van welstand een achtergebleven gebied. Dat is nu anders! We profileren ons vanuit Limburg, ook in de landelijke politiek.

Van de Garde: En daar bent u een beetje trots op.

Bloemers: Er is ontzettend veel werk verzet om de welstand uit het verdomhoekje te halen. We hebben nu in ons bestuur burgemeesters, vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, mensen uit alle hoeken van de Limburgse samenleving, ...

Jongeling: ... en niet te vergeten vertegenwoordigers van de beroepsgroepen, zoals architectuur en stedenbouw. En we zijn inderdaad een beetje trots op het bereikte in twee jaar tijd.

Van de Garde: Hoe levert uw stichting nu die kwaliteitsimpuls? Hoe haal je het werk van de commissies uit de subjectieve sfeer? Wat voor dingen moeten er bijvoorbeeld in de beleidsnota's van de gemeenten komen te staan?

Jongeling: Het zit hem vaak al in een bepaalde discipline, in een manier van werken, in een goede ondersteuning door het ambtelijk apparaat, ...

Van de Garde: Ja, maar afgezien van het formele en organisatorische: wat reikt u de gemeenten en de commissies inhoudelijk aan?

Jongeling: Bijvoorbeeld: de voor- en achterkant van een huis moeten familie van elkaar zijn. De dakopbouw van een gebouw past als het goed is bij de plattegrond. In een historische binnenstad past een verticale geleding van de gevelwanden. We hebben een checklist gemaakt met dit soort punten. Maar die discussie moet voor een groot deel nog op gang komen. Het gaat er vooral om dat mensen met andere ogen gaan kijken naar de samenhang van een gebouw met de omgeving.

Van de Garde: De principes die u nu noemt zijn vaak al eerder door de architectuur onder woorden gebracht. De gevel moet passen bij de plattegrond, enzovoort. Maar de architectenlyriek waarmee bouwplannen worden versierd is vaak hol. Hoe vaak lees je niet iets over gebouwen die een dialoog met de omgeving aangaan of daar een antwoord op geven, en dat

betekent dan: helemaal niks geen relatie met de omgeving.

Jongeling: Het is dus heel belangrijk dat er gebiedsgerichte criteria komen! Vroeger waren er maar twee toetsingscriteria: voldoet het plan op zichzelf en voldoet het plan in zijn omgeving? Dat laatste zou eigenlijk voldoende moeten zijn, maar je moet dan ook wel echt kijken naar de omgeving. De gemeenten moeten gebiedsgerichte criteria gaan formuleren, zodat de toetsing door de welstand echt inhoud gaat krijgen. Neem binnensteden. Die zijn het visitekaartje van een stad. Gemeenten moeten dat gaan inzien, bijvoorbeeld bij hun reclamebeleid. *Less is more*, dat besef moet gaan leven. Alleen je moet dan als gemeente niet voorschrijven: 'Je mag niet meer dan zoveel verdiepingen hoog bouwen'. Het werkt veel beter als je de ondernemers bij de opstelling van je beleid betreft.

Bloemers: Joke verdient een pluim voor de manier waarop ze Venlo heeft geholpen met de reclamenota. De Venlose binnenstad zat vol met schreeuwerige reclames. Maar uiteindelijk heeft ze de winkeliers daar op haar hand weten te krijgen.

Van de Garde: En als we dit verhaal nu eens op Roermond toespitsen? Hoe kijkt u tegen de stand van zaken in Roermond aan?

Jongeling: Het begint hier aardig te leven. We hebben met de Dag van de Architectuur een wedstrijd gehad waarbij het publiek de mooiste reclame bekroonde. De gemeente heeft voor de binnenstad de Atlas voor de Ruimtelijke Kwaliteitszorg opgesteld.

Van de Garde: En meneer Bloemers? U bent geen wethouder meer, en ook geen raadslid in de oppositie; u kunt zich vrijuit als 'wijze man' uitspreken. Hoe kijkt u aan tegen de stand van zaken in Roermond?

Bloemers: Roermond was één van de eerste gemeenten waar het monumenten- en het welstandsbeleid geïntegreerd werden. Het gaat jullie als Stichting Ruimte natuurlijk allemaal niet hard genoeg; dat is waar jullie je sterk voor maken, gelukkig maar. Maar Roermond loopt niet voorop, echter ook niet achteraan. Op detailniveau is er nog wel achterstallig werk. Bijvoorbeeld de inventarisatie van historische elementen, al is dat nu ook aardig ingehaald. Roermond mag zich zeker laten zien.

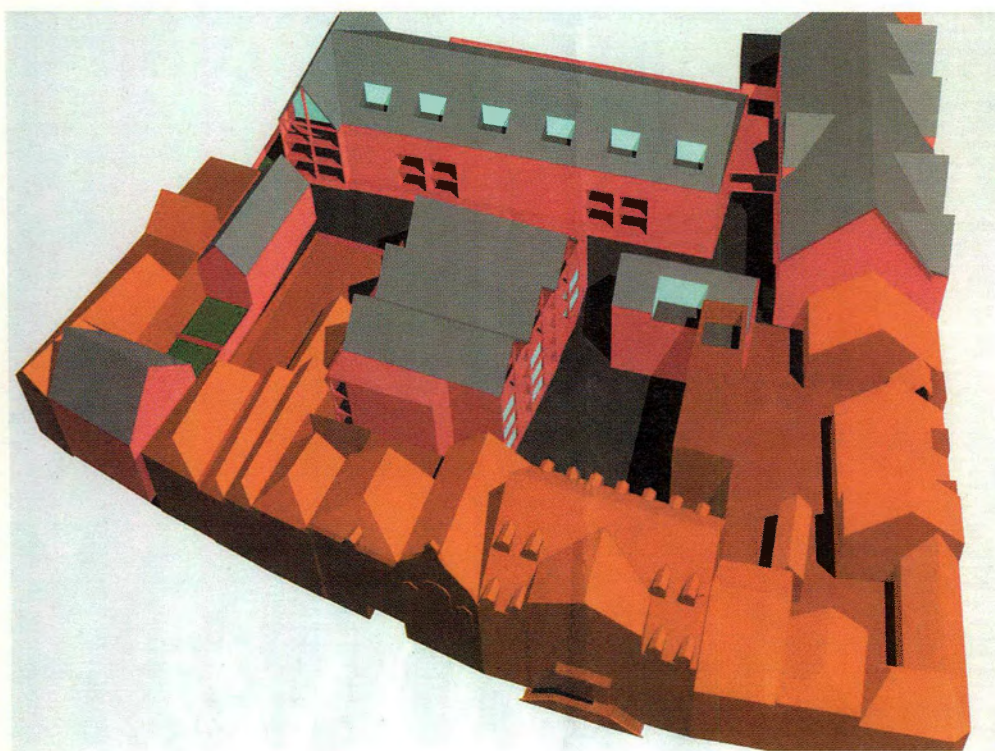
Van de Garde: Hartelijk dank voor dit gesprek. ®

> Willem Cartigny

In het vorige nummer schreven we een lovend artikel over de plannen van projectontwikkelaar BOAK met Huis De Steenen Trappen. Nu lijkt het erop dat we daarop moeten terugkomen. De Commissie Ruimtelijke Kwaliteitszorg wees dat eerste ontwerp namelijk af en keurde vervolgens een vervangend ontwerp goed dat ons aanzienlijk minder aanspreekt.

Passend ontwerp afgewezen

Welke toekomst voor Huis De Steenen Trappen?

Eerste ontwerp voor de invulling van het binnenterrein en de nieuwbouw voor de Paredisstraat van het Steenen Trappen-complex. Foto: BOAK.

In de Commissie Ruimtelijke Kwaliteitszorg zitten, met uitzondering van het lid uit de plaatselijke monumentenclubs, mensen die van elders afkomstig zijn: gekwalificeerde architecten, cultuurhistorici etc. Ik heb dat laatste altijd als een groot voordeel gezien, noodzakelijk voor een onafhankelijke beoordeling van bouwplannen, maar krijg nu toch mijn twijfels of mensen van elders zich genoeg verdiepen in de plaatselijke situatie, geschiedenis en de typische karaktertrekken van de stad waar men werkzaam is of over oordeelt.

Het eerste plan van de BOAK voor het complex rond Huis De Steenen Trappen sloot bijna naadloos aan op het oude stadspatroon: vrij dichte bebouwing (steegjes, een pleintje)

met de schuine daken die karakteristiek zijn voor Roermond. Het nieuwe plan lijkt een absolute breuk daarmee: als een wezensvreemd element in het aloude stedelijk weefsel zijn enkele appartementencomplexen met platte daken als een soort blokken in het binnenterrein gearachuteerd. Zoiets hebben we eerder gezien bij de eerste plannen voor het Roersingelcomplex. Ook daarbij werd indertijd kennelijk geredeneerd dat de zaak ruim en met de nodige afstand tot de diverse bouwblokken opgezet moest worden. Een plan

dat volstrekt niet aansloot op het fijnmazige historische patroon van de stad in dit deel van de binnenstad. Men is er uiteindelijk, ook in de Commissie Ruimtelijke Kwaliteitszorg, op teruggekomen. Er kwam een plan voor het Roersingelcomplex uit voort dat veel meer recht deed aan het historisch weefsel van de stad. Jàwel, een dichte bebouwing: je zit niet in een buitenwijk, maar in een dichtbebouwde, compacte binnenstad. De eventuele nadelen daarvan, zoals sociale onveiligheid en dergelijke, zijn prima te ondervangen door de voorgestelde afsluiting van het gebied na sluitingstijd van de winkels. Wat voor het Roersingelcomplex gold zou natuurlijk ook moeten gelden voor het daartegenover gelegen complex van De Steenen Trappen.

De Commissie Ruimtelijke Kwaliteitszorg lijkt wel vaker met daken te worstelen. Zo was bijvoorbeeld in het oorspronkelijke restauratieplan voor het Christoffelhuis de aanbouw van een dakopbouw in mansardevorm voorzien. Historisch verantwoord

en passend bij het monumentale geheel. Dat is op instigatie van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteitszorg gewijzigd in een moderne dakopbouw die onzes inziens het totaalbeeld niet ten goede komt. Niet omdat ie modern is, maar onder andere omdat op deze manier de aanbouw nogal dominerend wordt ten opzichte van het Christoffelhuis zelf. Er kan uiteraard best modern gebouwd worden in de binnenstad, maar wel met respect voor de ruimtelijke kwaliteit in de omgeving.

Ziet de Commissie Ruimtelijke Kwaliteitszorg dat wel altijd, kent men die omgeving wel voldoende? Als het adagium van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteitszorg voor de toekomst in de binnenstad luidt: veel ruimte, ver van elkaar en qua stijl vooral niet afwijkend van de omgeving, dan kun je je zorgen maken om de aansluiting bij de historisch-binnenstedelijke context. ®

Bouwkunde en bouwkunst in Roermond deel 6

Kozijnen, ramen en deuren

> Tekst en tekeningen: Joep Janssens

Kozijnen, ramen en deuren krijgen opvallend genoeg altijd een onevenredig grote aandacht in de bouwkunde-literatuur. De oorzaak is waarschijnlijk het feit dat deuren en ramen verhoudingsgewijs zeer bewerkelijk zijn in fabricage, gebruik en onderhoud. Daarnaast moeten ramen en deuren ook kunnen bewegen, in tegenstelling tot de 'dode' bouwdeelen zoals beton, stenen, pannen en tegels. Dit draaien en schuiven vereist aparte technieken en hulpmiddelen.

Functie en vorm

De functie van ramen en deuren is bekend: ze verschaffen toegang tot het gebouw, voor personen en goederen, voor licht en lucht. Het kozijn vormt feitelijk slechts het kader dat dient voor een goede aansluiting en afdichting. Hoe hoger de eisen die in de loop der tijden gesteld werden aan een tochtvrije afdichting, isolatiewaarde, inbraakwering, zonwering, lichtdoorlatendheid, ventilatie, vluchtmogelijkheid etc., des te geavanceerder werden de kozijnen, ramen, deuren, glas en hang- en sluitwerk.

Naast het functionele aspect biedt het kozijn natuurlijk ook bij uitstek een mogelijkheid om de vormgeving van het gebouw te bepalen. In de kerkelijke bouwkunst werd dit zelfs de hoofdfunctie van het (raam)kozijn.

Vorm en vakverdeling van de kozijnen gingen vrij consequent met het modebeeld mee, vooral toen de techniek ontstond om grotere glaspanelen te vervaardigen, in de tweede helft van de 19e eeuw. Tot die tijd kende men vrijwel uitsluitend glas in lood, waarbij kleine ruitjes in loden kaders werden gevat die vervolgens als paneel in de opening werden geplaatst, met de nodige verstevigingsconstructies. Tot 1850 werden de kozijnen meestal in zes gelijke delen (begane grond) of vier gelijke delen (verdiepingen) verdeeld; daarna kwamen de T-vensters met de karakteristieke driedeling. Vooral begin 1900 werden vaak uitbundige fantasievormen toegepast, waarbij men voor het model en de verdeling dikwijls door de natuur werd geïnspireerd. Een mooi voorbeeld zijn de ramen op de eerste verdieping van café de Sjnats aan de Markt.

Materiaal

In de loop der tijden werden nogal wat materialen gebruikt voor kozijnen en deuren: hout, natuursteen, beton, ijzer, edelmetaal, aluminium en kunststof. Momenteel worden vrijwel uitsluitend hout, aluminium en kunststof toegepast, en ook staal voor binnendeurenkozijnen in de seriematige bouw.

Hout heeft het voordeel dat het eenvoudig te bewerken, te vervangen of te repareren is, en biedt daarnaast goede architectonische mogelijkheden (vorm, kleur, profilering). Het grote nadeel is uiteraard het onderhoud (schilderen) en het 'werken' waardoor eerder tocht- en sluitproblemen ontstaan.

Kunststof kozijnen kennen de nadelen van hout niet, maar hebben door het gladde oppervlak, de beperkte kleurmogelijkheden en de minder fijne detailleringen niet de uitstraling van hout. Overigens danken de kunststof kozijnen de sterkte aan een stalen koker die in het profiel is ingewerkt. Het kunststof profiel heeft enige speling ten opzichte van deze kern, waardoor de kozijnen slap aanvoelen.

Helaas wordt nogal eens gezondigd doordat men deze kozijnen bij restauratie toepast, kennelijk uit economische motieven (nauwelijks onderhoudskosten), met als gevolg een duidelijke vermindering van het karakter en de uitstraling van het gebouw. Op de Willem II-singel werd om geluidstechnische redenen onlangs een groot aantal panden voorzien van kunststof kozijnen. Ofschoon je vaak 'twee keer moet kijken' is het karaktersverschil goed merkbaar.

Aluminium kozijnen zijn vergelijkbaar met kunststof, maar zijn stabiel, geven een strakker aanzicht en hebben een mooier oppervlak met diverse kleur- en glansmogelijkheden. Aluminium kozijnprofielen worden geëxtrudeerd (door een mal geperst), waardoor oneindig veel vormen en profileringen mogelijk zijn.

Stalen buitenkozijnen hebben de slag verloren toen na de oliecrisis in de zeventiger jaren het dubbel glas (thermopane) in zwang raakte. Ofschoon deze kozijnen goedkoop (in serie) te produceren waren, bleek het niet mogelijk geïsoleerde kozijnen te maken, waar-

Foto's links: fraaie ramen en kozijnen in een door Pierre Cuypers ontworpen woonhuis in de Swalmerstraat; hardstenen omlijsting in het voormalige belastingkantoor aan de Begijnhofstraat. In de Jugendstilperiode waren de ramen vaak uitbundig, zoals bij Preuverie de Sjnats op de Markt (van buiten gezien; caféramen zijn echter het mooist als je van binnen naar buiten kijkt). Foto's: Dennis Janssen.

Stalen kozijnen, karakteristiek voor een bepaalde periode, hebben als nadeel een slechte warmte-isolatie. De wijze waarop dit wordt opgevangen kan afbreuk doen aan de stijl van een gebouw - in dit geval de monumentale Ernst Casimirkazerne.

Dat het wel op een goede manier kan bewijst de oplossing die men gekozen heeft in het Landbouwhuis, schuin aan de overkant: voorzetramen aan de binnenkant. Foto's: Dennis Janssen.

Verwerking

Kenmerkend voor Nederland is dat de kozijnen eerst gesteld en dan ingemetseld worden. Er wordt dus rondom het kozijn gemetseld. In omringende landen (en tot begin 20e eeuw ook bij ons) wordt het kozijn achteraf gemonteerd in een opening, al dan niet voorzien van montagekatten (het stelkozijn). Bij kunststof en aluminium gebeurt dit sowieso. In de seriebouw worden voor binnendeurenkozijnen doorgaans montagekozijnen toegepast, die wel achteraf gemonteerd worden. Dit zijn stalen kozijnen die om de muur geklemd

worden en aan de bovenzijde schuivende stijlen hebben zodat ze altijd passen, ongeacht de hoogte. Deze methode is natuurlijk het summum van tijdbesparing en is dan ook typisch Nederlands.

Kozijnen zijn, ook al worden ze vooraf gesteld, niet dragend. Het bovenliggend gedeelte van de gevel zal dus opgevangen moeten worden met een balk (latei) of boog. Bij toepassing van een boog wordt het kozijn aan de bovenzijde getoogd (gebogen bovendorpel). Grote kozijnen zijn niet eens zelfdragend, zodat ze opgehangen worden aan de achterliggende constructie. Wij noemen dit vlieggevels, zoals toegepast bij het gebouw van het Zuiveringschap Limburg aan de Maria Theresialaan.

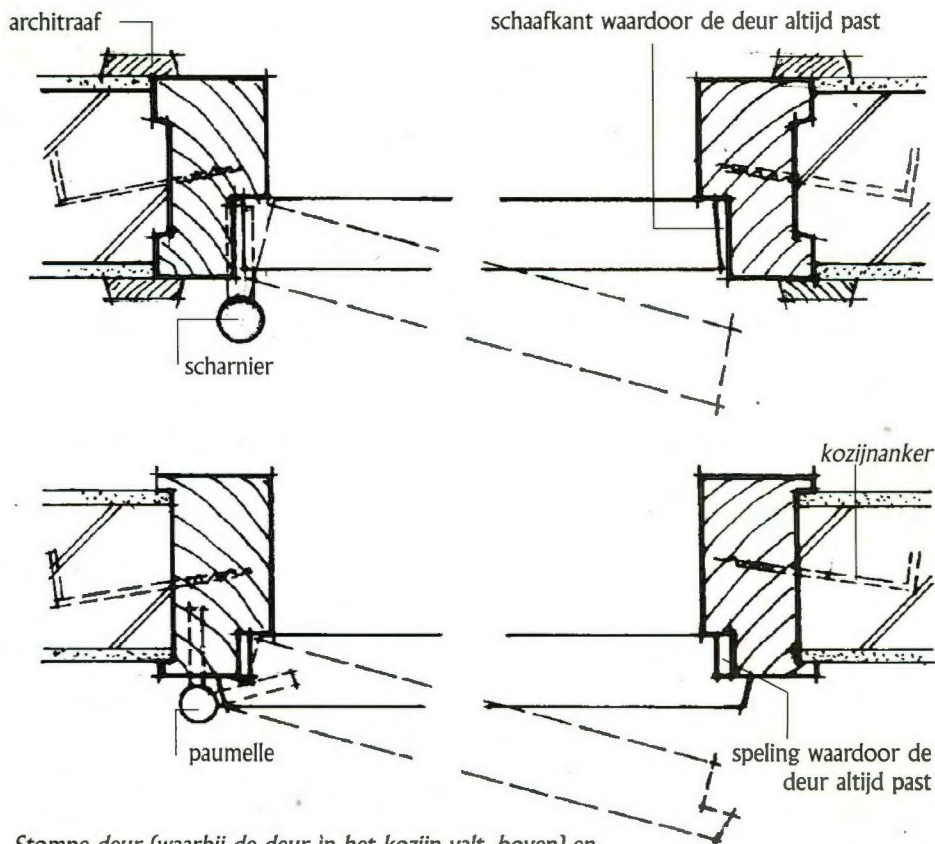
Stomp en opdek

Draaiende delen in het kozijn (deuren en raamvleugels) kunnen worden uitgevoerd als stomp of als opdek. Stomp wil zeggen dat de deur of raamvleugel geheel in het kozijn zit (en zelfs altijd een stukje binnen het kozijn valt), terwijl in de opdekuitvoering het kozijn deels bedekt wordt. De opdekuitvoering is minder arbeidsintensief, want er hoeft in principe niet geschaafd te worden omdat er steeds voldoende speling is. Het aanzicht is echter beduidend minder fraai.

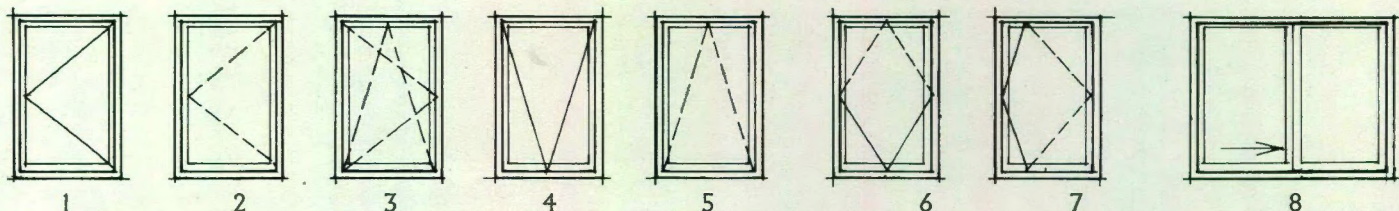
Hang- en sluitwerk

Het hang- en sluitwerk omvat globaal de scharnieren, sloten en bedieningskrukken. Vroeger werd dit op de deur of het raam gemonteerd, tegenwoordig wordt vrijwel alles ingebouwd,

bij binnen- en buitenkant van elkaar zijn gescheiden om condensvorming te voorkomen. Ook de enorme variëteit aan vormen, zoals bij extrusie-profielen, is met staal niet mogelijk. Bovendien vraagt isolatieglas een diepere sponning, waardoor de karakteristieke slankheid van het stalen profiel verloren gaat. De kozijnen van de KMS in Weert, die exact dezelfde maat en indeling hebben als de voormalige Ernst Casimir-kazerne in Roermond (beide van architect Boost), werden daarom vervangen in kunststof. Omdat Welstand de oorspronkelijke (alleen in staal uit te voeren) vakverdeling eiste, werden roedes in de glasspouw toegepast; het resultaat is niet om aan te zien. Hopelijk wordt voor de Roermondse kazerne een betere manier gekozen om isolatieglas toe te kunnen passen met behoud van het karakteristieke aanzicht. Wat dat betreft hoeft men slechts naar de overkant van de weg te kijken: in het Landbouwhuis heeft men de typische stalen ramen gespaard door aan de binnenzijde voorzetramen te plaatsen die kou en lawaai buiten houden.

Stompe deur (waarbij de deur in het kozijn valt, boven) en opzet-deur (waarbij de deur op het kozijn ligt, onder).

Draairichtingen voor ramen en deuren, telkens van buiten gezien. Waar de lijnen beginnen is de draaizijde, waar ze bij elkaar komen is de sluitzijde. Doorgetrokken lijnen: beweging naar buiten. Stippellijnen: beweging naar binnen.

1. deur of draairaam, naar buiten draaiend
2. deur of draairaam, naar binnen draaiend
3. draai-kiepraam
4. uitzetraam
5. klapraam
6. tuimelraam
7. taatsraam
8. schuifdeur of -raam

inclusief driepuntssluitingen, draaikiepsystemen, schuiven en espagnoletten ('pompen'). Dit wordt zo veel mogelijk fabrieksmatig ingebouwd, maar bij houten kozijnen moet nog veel op de bouwplaats geboord en gefreesd worden, omdat het kozijn daar pas met het raam of de deur verenigd wordt. Vooral omdat nieuwbouw tegenwoordig aan de strenge veiligheidseisen van het politiekeurmerk moet voldoen (afsluitbare raamgrenzels, driefoudige deursluitingen etc.) zijn de kosten voor hang- en sluitwerk behoorlijk toegenomen.

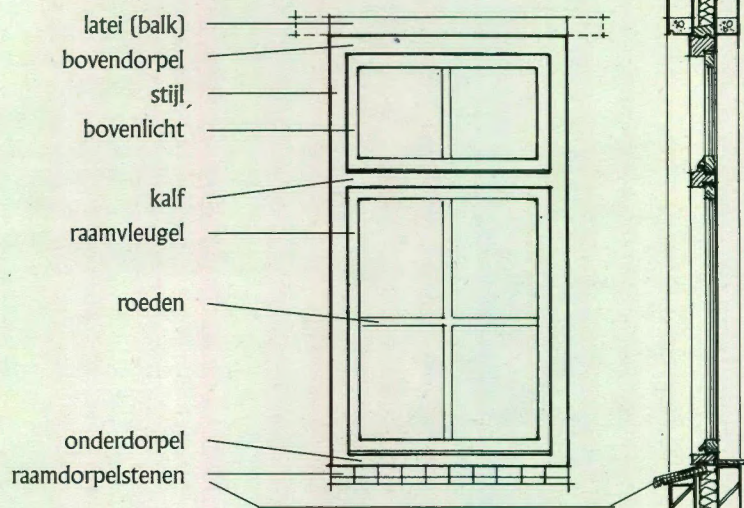
Glas

Ook het glas heeft zich ontwikkeld tot een veelzijdig bouw materiaal door de vele nevenfuncties die het heeft gekregen: warmte-isolatie, zonwering, brandwering, inbraakwering en veiligheid (gelaagd glas). Het belangrijkste verschil met vroeger is uiteraard het feit dat door dubbele (of zelfs driedubbele) ruiten een behoorlijke verbetering in de warmte-isolatie ontstaat.

Een groot nadeel van isolerend glas is dat bij verwarming van buiten af (zonnestraling) de warmte wordt gevangen in het gebouw, wat een broeikaseffect veroorzaakt (in dit geval letterlijk). Hierdoor moeten op grote schaal airco's worden toegepast, waardoor het energieverbruik weer toeneemt. Andere (architectonische) nadelen kunnen de dubbele spiegeling en de donkere kleur zijn die te zien is bij het tegenwoordig verplichte HR++-glas (hoogrendementglas waarbij een ruit in de glasspouw is voorzien van een metaalfilm). Vooral in een oud gebouw kan dit zeer onnatuurlijk werken.

Overige hulpmaterialen en toebehoren

Voor een goede tocht-dichting en waterafvoer worden allerlei aluminium en rubberen profielen in de kozijnen ingewerkt, en worden de kozijnen omgeven door kunststof en loodslabben. Voor de afwatering aan de onderzijde worden veelal keramische raamdorpelstenen toegepast, of dorpels van beton, natuursteen of (vroeger) cementwerk op met-

Aanzicht en verticale doorsnede raamkozijn.

selwerk. Aan de bovenzijde werden vroeger dikwijls druiplijsten gecreëerd.

Omdat het tot voor kort moeilijk was de diverse functies van het kozijn (lichtdoorlating, inbraakwering, zonwering etc.) te verenigen in één bouwdeel, werden vaak aparte blinden of rolluiken toegevoegd. Een dicht rolluik aan de buitenzijde is zelden fraai, maar blijft natuurlijk de meest probante manier om ongewenste factoren te weren.

Ook tegenwoordig worden kozijnen vaak nog

voorzien van rolluiken (bij nieuwbouw kunnen deze ingebouwd worden, zodat er tenminste geen lelijke bakken zichtbaar zijn), blinden, horren en screens (een soort rolgordijn aan de buitenzijde). Om het betreffende vertrek te kunnen ventileren worden dikwijls afsluitbare ventilatieroosters geplaatst. Dat dit niet iets van de laatste tijd is, bewijzen de roosters die in veel 19e eeuwse gevels te zien zijn. ®

Vooral in de binnenstad met zijn vele 19e-eeuwse gevels zijn ze op tientallen plaatsen te zien: fraai gefiguurzaagde, met een luikje aan de binnenkant afsluitbare ventilatieroosters, zoals hier in het pand Wolters, Schuitenberg 6. Foto: Dennis Janssen.

De IJzeren Rijn deel 3

> Willem Cartigny

Bevindingen

De Trajectnota/MER voor de IJzeren Rijn is verschenen. En wat min of meer te verwachten was is ook uitgekomen. Zoals bekend gaat het om een zogenaamd dubbelbesluit: een tijdelijke oplossing voor de wens van België om het historisch tracé te reactiveren en een structurele, langetermijnoplossing voor het goederenvervoer tussen Antwerpen en Ruhrgebied. Ten behoeve van de structurele oplossing zijn in totaal zo'n zeven trajecten en twee varianttrajecten nader onderzocht. De uitkomsten daarvan zijn vanuit drie verschillende invalshoeken bekeken: vanuit natuur en landschap, vanuit woon- en leefmilieu en neutraal.

Op milieugebied scoort (ongetwijfeld tegen veler zere been) de nulvariant, dat wil zeggen het liggend historisch tracé, het beste. Zo verwonderlijk is dat overigens niet, want in deze variant hoeft geen nieuw spoor aangelegd te worden en is dus ook geen geld- en ruimtebeslag in het geding; voor alle andere varianten geldt dat wel. Bovendien is deze route een van de kortst mogelijke.

Op beide andere invalshoeken scoort de Brüggen-variant (de noordelijke omleiding om Roermond) gebundeld aan de toekomstige N280 het gunstigst. Ook dit hoeft geen verbazing op te roepen. Het is een kort tracé dat gekoppeld is met bestaande of nog aan te leggen andere infrastructuur, en het loopt niet dwars door dichtbevolkt gebied, dus het eist weinig ruimte op en is kostenbesparend.

Overigens scoren alle vier de varianten via Roermond beter dan de drie varianten via Venlo, wat met name te maken heeft met de lengte van de diverse routes, die via Roermond nu eenmaal toch korter, en soms zelfs aanzienlijk korter zijn dan via Venlo.

Keuzes

Wat betekent dit nu? Wel, daar is nog lang niet alles over gezegd, want er komt een volgende inspraakronde en er komt ook nog een nadere studie naar het tracé langs de A67 en via Venlo. Van dit laatste tracé, dat de provincie Limburg en Venlo zo graag willen dat ze de gevaren en nadelen ervan niet meer zien, is vooral op te merken dat het peperduur zal zijn.

Roermond neemt vooralsnog een nimbystandpunt (*not in my backyard*) in en neemt daarmee het risico juist zijn eigen belangen uit het oog te verliezen. Wat zijn die belangen?

1. Geen internationaal goederenverkeer dwars door de stad.
2. Wel een (spoorweg)knooppunt dat onder andere voorziet in een internationale personenverbinding met België en Duitsland (ook met het oog op het DOC bijvoorbeeld).

Hoe frustreert men die belangen het beste? Door hardnekkig tegen elk tracé via de stad te blijven kiezen. Want degenen die langs de kant 'tegen' blijven roepen verliezen hun invloed en beïnvloedingsmogelijkheden. En lopen daarmee het risico juist een structurele, langetermijnkeuze voor het historisch tracé

door de strot gedouwd te krijgen, omdat deze variant als second best uit de studies tot nu toe naar voren komt.

Wat is het alternatief om die belangen wel het beste verwezenlijkt te krijgen? Dat zou wel eens kunnen zijn dat men openstaat voor de totstandkoming van de Brüggen-variant aan de noordkant om de stad heen en gekoppeld aan de N280.

Foto: Dennis Janssen.

Waar zou de gemeente dan op moeten aansturen?

1. Opteren voor de noordelijke variant als definitieve oplossing voor het goederenvervoer.
2. Bij de (her)inrichting van het historisch tracé bepleiten dat dit na de tijdelijke periode (5 à 6 jaar) hergebruikt gaat c.q. kan worden voor (beperkt) personenvervoer naar Mönchengladbach volgens het lightrailconcept. Daar zal dan namelijk bij de herinrichting rekening mee gehouden moeten worden. Bijkomend voordeel is dan dat het Meinweggebied ontlast kan worden van het sterk toenemend autoverkeer dat veel funester is dan een lightrailspoorweg.

Een variant daarop zou kunnen zijn dat de gemeente een aftakking van het noordelijke nieuwe tracé opeist als mogelijke personenverbinding met België en Duitsland.

Is dit reëel? Zeker, maar of de gemeente de wijsheid kan opbrengen het eerder ingenomen, nogal rigide standpunt in te ruilen voor een rationeler? Deze nimbyopstelling is vooral een kortetermijnvisie die kansen voor de toekomst uitsluit. De gemeente zou zich minder gelegen moeten laten liggen aan het weinig onderbouwde idee van met name de provincie dat de lijn per se via Venlo moet lopen.

Door dat gebrek aan visie en het *coûte que coûte* vasthouden aan tracés die volgens de MER-studie vanuit kostenooptpunt en landschap slechter scoren (de tracés via Venlo) zou men wel eens het voor de stad slechtste tracé, dwars door de wijken (en de Meinweg) heen, kunnen oogsten. ®

Iemand die Ruimtelijk onder ogen krijgt zou gemakkelijk kunnen denken dat Roermond het middelpunt van de aarde is. Bijna alle tekst en fotomateriaal gaat over deze eerbiedwaardige stad. Maar elders valt ook nog het nodige te beleven. Soms nog veel meer! Zowel in positieve als in negatieve zin. Paul Poell gaat op bezoek in andere steden en kijkt daar rond, met als centrale vraag: hoe doen/deden anderen het? Een persoonlijke impressie.

Amersfoort: van de

> Paul Poell, foto's: Bert Thomassen

De vraag rijst of je uitgerekend op zondagochtend een stadswandeling door Amersfoort moet maken. Het is twaalf uur; de stad is compleet uitgestorven. Het is er even rustig als in de slottuin van een benedictijnenklooster. Dat is het summum van rust en sereniteit. Daar mogen alleen konijnen frivool gedrag vertonen. Al dan niet onder het toezicht van de monniken. In Amersfoort heb je al slenterend het gevoel dat je een frivool konijn bent.

De vernieuwbouw van het gemeentehuis is weer een typisch staaltje van boekhoudersarchitectuur: zoveel ambtenaren, minimaal zoveel vierkante meter werkplek, levert zoveel kubieke meter bouwmassa op. Daar houdt de creativiteit van de boekhouder op, meestal ook van B&W. en in laatste instantie van de raad. Amersfoort maakt, althans wat het gemeentehuis betreft, geen uitzondering op de regel. De desbetreffende architect nog veel minder. Resultaat: een plomp gebouw, zonder enige architectonische waarde en alleen bedoeld als goedkoop pakhuis voor honderden ambtenaren op een plek in de stad die veel beter verdient.

Nauwelijks 100 meter verder zie je twee nieuwe stadstorens en een (nieuwe) intieme straat. De zwartgrijze stenen, die in Roermond zijn uitgegroeid tot het huismerk van Maarten Engelman c.s., zijn daar ècht functioneel ingezet. Moderne architectuur, maar zoals de Duitsers dat zo fraai noemen *im Einklang*. Een schepping van Joop Crepain. Conclusie: Amersfoort heeft geleerd.

Daar zijn volgens mij twee oorzaken voor aan te wijzen. In willekeurige volgorde: wethouder Fons Asselbergs, nu directeur van Monumentenzorg, en het meest affreuzende gebouw dat in de historische binnenstad te vinden is, de huisvesting van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodem-

Boven: De nieuwe stadspoorten van Amersfoort. Een schepping van Joop Crepain.
Onder: Nieuwbouw, anno 2000 in de oude binnenstad.

onderzoek, op een schaamteloze wijze in de tachtiger jaren 'neergekwakt'. Zelden zo'n detonierend gebouw gezien. Als je altijd in de grond zit de wroeten, wil je als rijksdienst ook wel eens in de picture. Dat is de enige reden die ik kan verzinnen.

geveltoerisme eerste orde

Wandelend over De Hof, één van de vele intieme pleintjes die de stad telt en die door het jaar heen het decor zijn van vele culturele uitingen - het culturele 'straat-aanbod' is gigantisch en behoort tot het beste van het land - krijg ik een gruwelverhaal te horen.

Men heeft serieus overwogen om dwars door de stad een autoweg aan te leggen. Ik heb me laten vertellen dat slechts een volksoptocht de zaak heeft kunnen tegenhouden. Als de plannen waren doorgegaan had dat een enorme culturele

kaalslag ingehouden. De Hof is weliswaar niet het mooiste plein, maar toch reden genoeg om mijn wandelgezel, Bert Thomassen, te vragen om even een plaatje te schieten. Want achter de cafés ligt het oudste pand van de stad, dat ook met de grond gelijk zou zijn gemaakt.

Amersfoort mist de grandeur van Maastricht, al valt er heel wat moois te bewonderen. Voor een deel komt dat doordat de meeste oude gebouwen slechts twee etages hebben. Wat dat betreft is de Roermondse binnenstad iets uitzonderlijks. Amersfoort is echt een stad voor een geveltoerist, maar dan niet van dat soort waar de politie jacht op maakt. Voor de liefhebber is het smullen geblazen. In de loop der jaren is veel gerenoveerd, maar tientallen panden smachten als het ware naar een opknappbeurt. Veel pleinen, water én groen zorgen voor extra sfeer.

Uiteraard heeft er ook veel nieuwbouw in de historische binnenstad plaatsgevonden. Maar wat opvalt is dat die eigenlijk niet opvalt, zonder dat er sprake is van historiserend bouwen! Amersfoort is een geveltjesstad en dat patroon wordt ook voortgezet in de nieuwbouw. Niks geen monotone gevelwanden, zoals die her en der in Roermond verrijzen c.q. nog dreigen te verrijzen. Speels,

ingetogen, waardoor zelfs grote projecten er 'kleinschalig uitzien'. Zou het Roersingelproject in Amersfoort aan de orde zijn geweest, dan had Arn. Meijs het huiswerk kunnen overmaken. Om maar een voorbeeld te noemen. Buiten wat wij in Roermond de singelring zouden noemen verrijzen vlak bij het stadshart opmerkelijke gebouwen. Maar zoals zo vaak kan de architectuurliefhebber meer genieten van de utiliteitsbouw dan van woningcomplexen.

Naast de vele monumenten heeft Amersfoort landelijk een uitstekende reputatie op het gebied van moderne architectuur. Er zijn inderdaad pareltjes te vinden in de nieuwbouwwijken. Daar is wat afgebouwd de laatste jaren! Het vinden van de parels is even moeizaam als het werk van de parelduikers in de Filippijnse archipel. Een kleffe deken van middelmatigheid, en het snelle geld ontnemt je het zicht. Je moet een *die-hard* zijn om tot de kern van de zaak door te dringen. Nu hebben de stedenbouwkundigen in dit land de onhebbelijke gewoonte om slechts een paar in- en uitgangen voor een wijk te creëren. Voordat je het weet, zit je weer op de rond- c.q. snelweg. Dat overkomt ons ook.

Oud Spakenburg: niet zo van dat aangeharkte.

Wij nemen niet meer de moeite om opnieuw een ingang te zoeken. Nu we toch in de buurt zijn rijden we maar naar Spakenburg. Aan de rand van het dorp exact dezelfde woningen als in Amersfoort/Hoogland. Bert maakt nog een foto van een schitterende plek in het vissersdorp en wij rijden terug naar Roermond. Slotconclusie: Nederland heeft grotendeels de kunst van het stedelijk bouwen verleerd. ®

Foto's links van boven naar beneden:

De straatwand van de Hof had moeten wijken voor een weg dwars door de stad.

De middelste van deze 'Muurhuizen' zijn nieuw gebouwd en ogen van dichtbij verrassend modern, dankzij fraaie details. Architect: Berry Dillen.

Een oude school werd een onderkomen voor kleine winkels en een uitzendbureau.

Een woonvoorziening voor senioren. Architect: Ashok Balohtra.

De Amersfoortse wijze van wonen aan het water.

Buitenop na de Tweede Wereldoorlog in 1945. Foto: H.H. van de Beek [uit Gemeente-archief].

De bult komt terug

> Dennis Janssen

Buitenop was tot het einde van de 14e eeuw een naar het Maasdal uitstekende bult, door een Roermeander aan drie kanten omsloten en alleen bereikbaar van de Kraanpoortzijde.

Misschien moeten we ter vergelijking denken aan de 'kerkbergen' van St. Odiliënberg en Melick. Op de strategisch gelegen heuvel lagen het huis en de dienstgebouwen van een 'dienstman' van de graaf (later hertog) van Gelre: de voogd. Maar ook een kerk gewijd aan St. Christoffel. Aan de voet van die heuvel met haar prestedelijke kern ontstond de stad Roermond.

Na een dreigende belegering door troepen van de Franse koning en diens Brabantse bondgenoten in 1388 werd besloten de kerk en de voogdij te verplaatsen en de heuvel af te graven. Buitenop werd aldus een 'voorstad' buiten de muren.

Vermoedelijk hadden leerlooiers daar in de late middeleeuwen hun ideale werkplek: er was stromend water en de stad had geen last van de stank die rond dit ambacht hing.

In de 20e eeuw was Buitenop enigszins te vergelijken met de Voorstad St. Jacob. Voornamelijk bescheiden huizen met woonfunctie en ambachtelijke bedrijvigheid. Maar ook lagen hier de eerste stadsgasfabriek van Roermond en

andere industrie. Een beetje een morsig achterafbuurtje, maar ook een gezellige volksbuurt. Wie herinnert zich nog café De Gesjoerde Mem?

Inmiddels is een nieuw Buitenop bijna klaar voor de 21e eeuw. De laatste invulling moet weldra zijn beslag krijgen. Of niet natuurlijk. Voorlopig ligt er het plan van de Italiaanse architect Natalini voor een kantoorgebouw met een toren van 50 meter. Het is een mooi ontwerp. En ondergetekende verwacht er niet van dat het Roermondse stadssilhouet aangetast wordt, integendeel!

Buitenop krijgt zijn bult terug. Als je uitgaat van het motto 'hoe meer torens, des te beter' is dit een toren die zich voegt in het stadssilhouet, temeer omdat de puntige dakconstructie een knipoog is naar Roermonds rijke verleden. Buitenop wordt met zo'n markante afsluiter weer een stuk van de binnenstad. Als er aan de andere kant van de Voorstad St. Jacob (op het Shellterrein) ook een wat hoger gebouw verschijnt, vormen de twee nieuwe torens de coördinaten waartussen Roermond probeert stedenbouwkundig en architectonisch een stad aan de Maas te worden. Of dat net zo'n mooi gezicht wordt als het gezicht dat Roermond aan de Roer toont, is afwachten.

De discussie over de laatste invulling van Buitenop is hoog opgelopen onder liefhebbers van de stad. Niet het lage kantoorgebouw dat Natalini ontwierp op de plek waar de busremise en Square lagen werfelt discussiestof op, maar de kantooortoren, die ongeveer de hoogte krijgt van de hotel-toren van de Oranjerie.

Toch denk ik dat deze toren niet concurreert met die van de kathedraal. De kathedraal is met haar ca. 85 meter een stuk hoger, en ligt ook nog eens een paar meter boven het niveau van Buitenop.

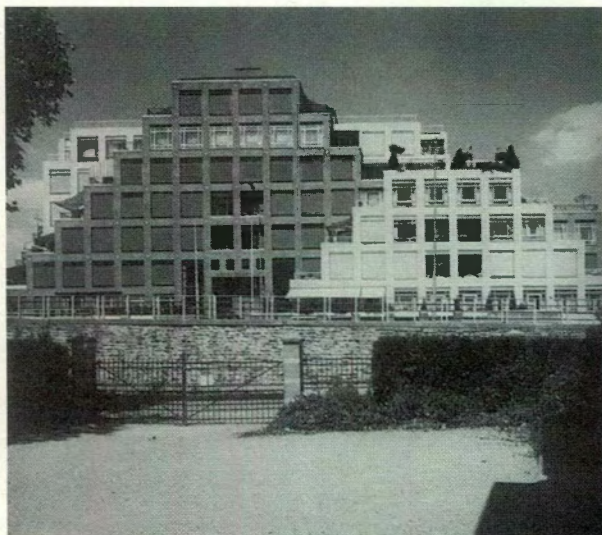
Als je de stad over de brug nadert zal de toren van Natalini de kathedraal wel even aan het zicht onttrekken. Maar dat deden de gascilinders van het stadsgas vroeger ook. Wat tot nu toe op Buitenop gerealiseerd is roept gemengde gevoelens op, bij de een meer dan bij de ander. Die mooi-versus-lelijkdiscussie kan nog een mooie avond Roermonds *gevreigel* opleveren. Misschien moeten we die maar weer eens organiseren. Tot lering wellicht, maar zeker tot vermaak.

Onlangs kwam ik iemand tegen die het groene CWI-gebouw bij de Maasbrug (een creatie van architect Math Brûls) prachtig vond. Toen ik vroeg waarom kwam het antwoord: "Omdat het nieuw is en zo van deze tijd."

Zo zie je maar weer. In deze discussie is alles mogelijk. ®

De Maastrichtse oplossing dan maar?

Iedereen kent de plek. De oksel waar de Franciscus Romanusweg en de Wilhelminasingel vlak voor de Wilhelminabrug hoog samenkomen om richting Markt te gaan. Er lag een sportfondsenbad waar je op neerkeek en nu ligt er een Maasresidentie die omhoog rijst. Een zigguratachtige compositie in plaats van een toren (architect: Dautzenberg, 1990). Een prima gebouw op die plek. Al was het in het begin even wennen vanwege de grootte en de hoogte.

Maasresidentie in Maastricht. Foto van Philip Driessen in 'Bouwen als buitenkunst'.

't Sjiteit sjieker

> Bert Thomassen, foto's: Gerard van de Garde

Ooit gehoord van de Koeriershof? Nee? Maar wel van Kapellerheem? Nee, ook niet? Nou, dan toch zeker wel van 't Salvator, hè? Hanzehof, Kruisherenhof en Reyershof. Klinken die namen bekend in de oren? En weet u waar die namen aan gegeven zijn? Halfwegsteeg en Concorde horen ook in dit rijtje thuis.

Het zou een aardige stadswandeling opleveren wanneer een route langs Roermondse appartementencomplexen zou worden uitgezet. Zowel wat betreft architectuur, maar ook wat betreft naamgeving een wandeling door de tijd. Alleen... hoe jonger het appartementencomplex, des te 'ouder' de naam ervan.

Werd er in de zeventiger jaren voorzichtig begonnen om de eenvormige complexen door middel van een naam herkenbaar en opzoekbaar te maken, nu kan een beetje projectontwikkelaar niet zonder naam aan een appartementencomplex beginnen. Inspiratie wordt gevonden in oude woordenboeken en vervlogen topografische aanduidingen.

"RC Godshuis, Roncalli, St. Camillus, Louisapension zijn als namen niet meer beschikbaar. Is ook teveel persoonsgebonden en op verzorging van oudere mensen toegespitst. Wat dachten jullie van Coquille St.-Jacques? Chic, het geeft duidelijk de locatie aan, je weet meteen waar het om gaat en het is helemaal van deze tijd." Aldus de projectontwikkelaar tegen zijn medewerkers. "Laten we er Residentie of Staete bij doen, dat staat 'op stand' en de mensen kunnen dat op hun visitekaartje erbij zetten", zei de jongste medewerker, "en in het Frans; Wallonië ligt niet ver van hier!" La Petite Broche, Bien Bâti. Residence Oranjerie, Residence La Tourelle, Résidence Ruremonde, Reinald Residentie. Berlagestate, Roerstaete, Swalmer Staete.

Voor de Gardenier, de Luyve en de Zwartbroekpoort kan nog met een beetje moeite de locatie achterhaald worden. En er is niet zo'n eigenaardige toevoeging aangeplakt. Een residentie is een stad waar het staatshoofd woont of een gewest in het voormalige Nederlands-Indië! Een state is een adellijk slot of landhuis in Friesland! HOUDT DIT NU NOOIT OP? Nee, we hebben nog Hajku en Tanka en we krijgen nog De Heere van Swalm en De Sandkapellen. Er wordt al met de volgende namen gestrooid om te kijken hoe ze liggen bij het publiek. U mag raden wat de bijbehorende locaties zijn: Campanile de Natalini, Sous venir Rourmondois, Ruhrgebiet, Sur l'extérieur, Vorher achter den Bielzen, Eyseren Rhijncomplex.

®

Losse tegels

Allerlei vermeldenswaardige 'kleinigheden': actualiteit, aankondiging, oproep of bericht, van ons of van de lezers. U kunt dus ook bij ons 'een tegel lichten'.

Themawandelingen VVV

VVV Roermond organiseert elke tweede zondag van de maand themawandelingen door de historische binnenstad voor individuele deelnemers; de komende maanden vinden de volgende wandelingen plaats:

10 juni St. Jacobsroute,

8 juli Cuyperswandeling,

12 augustus monumentenwandeling,

9 september putbeelden.

De deelnameprijs bedraagt f 7,50 per volwassene en f 5,- voor kinderen. Na afloop is er een consumptie voor de deelnemers.

Een gratis informatieblad is verkrijgbaar via VVV Roermond, Kraanpoort 1.

Tel. 0900 - 202 55 88

[ma. t/m vrij. 9-18 uur, za. 10-16 uur]. ®

Slachtoffer van de eigen restauratie

Tussen Markt en Luifelstraat verrijst op de plaats van de vroegere meubelzaak Brons Eiken en het naastgelegen souvenirwinkeltje het complex MIM. Het ontwerp werd bekroond bij een door de gemeente uitgeschreven prijsvraag in 1999 (oftewel in Romeinse cijfers: MIM). Er komen appartementen en horeca, waaronder een grand café. Het linkerdeel van de oude bebouwing, een warenhuis uit de dertiger jaren van de vorige eeuw van architect Jan Bongaerts, zou worden gesloopt en vervangen, het rechterdeel (met het puntdak) is een beschermd rijksmonument en zou worden gerestaureerd.

In het bouwhistorisch rapport van Ad Rem Monumentorum zijn de monumentale waarden van de panden opgesomd. Van het rechterpand, in de 19e eeuw ontstaan door samenvoeging van twee oudere panden, worden onder meer benadrukt: de tweedeling in voorhuis (Markt) en achterhuis (Luifelstraat) die door het hele pand terug te vinden is, de historische dakkap, delen van de kelders en ook de gevels aan de

Muurankers uit 1629 in de Luifelstraat. Foto: Dennis Janssen.

Luifelstraat - in het meervoud, waar aan die kant nog goed te zien is dat het pand uit twee aparte huizen is voortgekomen. In het meest rechtse van die twee (voor de kijkers op de Markt links) zaten boven de begane grond muurankers met zoals we nu weten het jaartal 1629. 'Zaten'.

De Stichting Ruimte heeft een jaar geleden nog actie gevoerd voor ontpleistering van de gevels, zodat onder meer die muurankers beter zichtbaar zouden worden. En wie weet wat er bij zo'n oud pand nog meer van achter het cement tevoorschijn zou komen. De Luifelstraat kan immers wel wat historische schoonheid gebruiken sinds de kaalslag aan de overkant en de bouw van appartementencomplex De Luyve, een typisch voorbeeld van de Nieuwe Truttigheid uit de jaren rond 1980.

Dat pleidooi voor ontpleistering vond geen gehoor. Een paar weken terug bleek bovendien dat het zelfs dubbel vergeefs was geweest: de hele gevel moest wegens bouwvalligheid worden gesloopt. Zolang alles aan elkaar hing - gevel, buurpand, dakkap - bleef alles hangen, maar toen bij de restauratie die samenhang tijdelijk wegviel dreigde prompt de hele gevel weg te vallen. Waaruit maar weer eens blijkt dat onderhoud van monumenten op de lange termijn efficiënter is dan restauratie met een grote R. GvdG ®

Colofon

Ruimtelijk verschijnt vier maal per jaar en wordt bezorgd bij liefhebbers (maar ook bij belagers) van de stad Roermond en het stedelijk schoon.

Overname van artikelen is toegestaan nadat toestemming is gevraagd en als bronvermelding wordt toegepast. ISSN: 1389-2606.

Medewerking aan dit nummer:

Arjo Brouns, Willem Cartigny, Gerard van de Garde, Dennis Janssen, Joep Janssens, Paul Poell, Bert Thomassen.

Redactie-adres Ruimtelijk:

Robert Regoutstraat 56, 6042 CN Roermond, tel. 0475 - 31 98 52

Secretariaatsadres Stichting Ruimte:

Bachstraat 112, 6044 SN Roermond, tel. 0475 - 32 26 18

Verspreiding:

Ruimtelijk wordt bij abonnees bezorgd of per post toegezonden. Het blad is beperkt verkrijgbaar bij: het VVV, de bibliotheken, het stadhuis, het Stedelijk Museum en boekhandel Boom.

Abonnementen:

f 15,- per jaar; over te maken op Postbank 7625876 t.n.v. penningmeester Stichting Ruimte te Utrecht(!). Het blad wordt dan bezorgd of toegezonden. Bij meerdere abonnementen op één adres, abonnementsprijs in overleg.

Vormgeving:

Bert Thomassen

Drukwerk en afwerking:

ARS Grafische Producties & Communicatie, Martin van het Erve en zijn medewerkers.